National Library of Israel

Doar Hayom - דאר היום, 23.08.1935, page 5

דוד ורדי

פגישתי הראשונה עם טשרניחובסקי

כאשר ראיתי בפעם הראשונה את תמונתו של שאול טשרניחובסקי בספר השירים שלו, אמרתי בלבי: זו הבלורית המכתירה לראשו זוה השפם האימה, תנו כבוד, הבו גדל—כמה זרים הם לי. דומה היה אז בעיני למין אופיציר רוסי אשר פשט את בגדי השרד שלו לשעה קלה. ובמה הייתי כי כאשר אפגיש אותו ודאי יהיה חגיר חרב ארוכה למדיו, על מעילו כפתורים יתנוצצו, ואלה הקצוות אשר לשפם המסולסל יפיצו זעם לעומתי, כמתרים יאמרים: אל תקרב אלי, יהודון שכר מיתך ועיניו ודאי יביעו: ואם תנסה להטות לבי אליך על ידי מתת שוחד, מרה תהיה אחריתך.

ובימים ההם ואני עודני נער ויזיעתי על היחונים שאבית בעיקר מתוך הסיפורים על חנוכה, ומיבן מאלה, שדעתי לא היתה טובה ביותר על עם היחונים, צוררינו ומחריבי מקדשנו. ובקראי את דברי הבקורת, שנתפרסמו אז על טשרניחובסקי, בהם כינה בשם „הייני" „התילני" וכו', קם כעין חיץ בינו לבינו, והתקיה להפגש אתו ביום מן הימים מתה כליל.

עברו שנים. אני התודעתי אל שיריו של טשרניחובסקי, רבים מהם היו שגורים על פי. אך כל איתו הזמן לא נזדמן לי אף פעם אחת לפגוש את המשורר ולהבירו פנים אל פנים.

והנה ערצת המהפכה הפבולית ברוסיה, ותהי רוח אחרת מסביב. תחת המשטר האיום של ניקולי השתררה ממשלת חופש. היתה התעוררות לאומית גם בין יהודי רוסיה. התכנסה הועידה השביעית של הציונים בפטרוגרד, מעין קונגרס בזעיר אנפין. מלבד הצירים מכל רחבי רוסיה, באו גם הרבה אורחים. דומה היה, כאילו באו האבשים להתראות איש עם רעהו אחרי צאתם מבית סוהר, שהיו כלואים בו שנים רבות. ואם בכל קונגרס מלאים תמיד המסדרונים על חשבון האולם הריק, שמעל במתו נושאים את הנאומים, בועידה זו על אחת כמה וכמה.

ובמסדרון אחד שעל יד האולם, בו התכנסה ועידה זו, זכיתי להיות מוצג לפני המשורר ועם־השפם על ידי המבקר ועם־המשקפים, הלא הוא דוד פרישמאן ז"ל.

טשרניחובסקי ישב על קצה שולחן ודבר עם פרישמאן בקול רם ודיקא בוסיה. על מה דברו על הנושא הידוע: על „האיפן החמשי שבעגלה", על התרבות העברית.

טשרניחובסקי התרגש:

— מה הם מדמים בנפשמו הרי אי אפשר להמשיך כך עד אין סוף. הרי הם ייצרו לנו עם זר, אשר לא יבין את שפתנו ואת תרבותנו. צריך להלחם. יש לעשות דבר־מה, שיחריד אותם מרבצם. יראה וידעו כי חיים אנו, כי אין אנו בטלנים!

ופרישמאן עמד על ידו והקטיר את הסיגרה שלו בשקט ובנחת, כשחיוכו הסוקני מרחף לו על קצה שפמו הימני ועל זגיגית הימין של המשקפים והוא מזמזם לו נגון מאופירטה יהודית. אך חשתי כי המלים הם מאופירטה אחרת לגמרי. בשל הסיגרה הסותמת את פיו קשה היה להבחין את המלים. אבל כאשר עשיתי אזני כאפרכסת הבחנתי:

— „שחקי, שחקי, על החלומות, זה אני החולם שח..."

כאשר הגיעו המלים גם לאוזני טשרניחובסקי, גדל ריגוזו עוד יותר ואמר:

— מה טוב חלקכם! רפו ידיכם, ואתם ליעגים לכל הענין. אך לא זו הדרך! יש לעשות דבר מה. מהפכה ברחוב, יש חופש התנועה. ירשו לנו לעשות דברים גדולים.

— מי ומי ההילכים? — שאל פרישמאן, כשהוא מוציא מפיו את הסיגרה, על מנת להשיבה מיד אל פיו ביתר שאת וביתר מרץ.

— העם יהיה אתנו העם, לכל הריחות! —דפק טשרניחובסקי בשולחן.—אין עם בלי תרבות. הרי זה כל כך מובן. אינני מבין כלל, למה עלינו להתוכח.

— וכי מי מתוכח אתך? אדרבא. תתחיל בעבודה ותראה שאני אשב ואעבוד כעבד נאמן. אעמוד כחייל על המשמר. אך מאין נקח את האמצעים? אני ואתה ושכמיני אין לנו האמצעים לכך?

פתאום התרגז טשרניחובסקי ואמר לו לפרישמן בקול שהיו בו תוכחה ותחנונים כאחד:

— שמע נא, מר פרישמאן איך ימלאך לבך, בשעה רצינית זו, לסתום את פיך בסיגרה עבה כזו? עשה עמדי חסד, הוציאנה, ונשמע מה בפיך. סיגרה זו שלך מפריעה בעד התפתחות התרבות העברית, פשוטה כמשמעה.

— ניתא, אקריב אני את הקרבן הראשון, ואכבה את מעט האש, המהבהבת עדיין בסיגרה שלי. אך יסלח לי אדוני הנכבד. יש עוד מי שהוא, המפריע בעד התפתחות התרבות העברית—הראה פרישמאן לצד הדלת, שמשם נשמע קול אחד הנאמים.

— למה נחכה להם? ננסה את כוחותינו הפעם—קפץ טשרניחובסקי מעל השולחן.

— כך? אדרבא, הבה נטכס עצה ונראה מה יש לנו לעשות.

הלכו שניהם לאחת הפנות ההחלו, כנראה, לגולל תכנית עשירה מאוד לפיתוח התרבות העברית. ואני עמדתי מן הצד, שומע ונהנה מן הזכות הגדולה, שנפלה בגורלי, לעמוד על יד שני הגדולים האלה בשעה כל כך חשובה. הזכיר לי השנים את אבא ואמא שלי, בערב פסח:

— נו, ומה בנוגע לחליפת בגדים למשה'לה?

— וכסבור אתה, חיים, שללאה'לה לא צריך היה לתפור שמלה חדשה?

— נו, והרי יש גם להנעיל את כל הילדים. לבי מתכווץ בבוא החורף, ואני רואה את מבעליהם פוצים פה ומצפצפים.

— ומה בנוגע ללבנים? בפשטות, לבנים. ברושה מכסה את פני מדי ראותי את הלבנים שלהם.

— נו, טוב, העשית כבר את החשבון— הידע אתה לכמה יעלה לנו כל זה?

— כתר־נא לי זעירה וספרי לימוד? וכי יש לנו ספרי לימוד בשביל בתי הספר שלנו—הוסיפו הורי הסבורות לדאוג.

— האינך סבור, שכדאי היה להוציא מאסף יפה לבני הנוער?

— ועתון יומי?

— ומה בנוגע לרעיון הכינוס של ביאליק, שדיבר עליו בועידה העברית עוד בווינה ב־1914—נזכר פרישמאן — שם התוכחתי אתו, דברתי על ספרות ההוה. אך כעת הרי בוכל לגשם גם את תכניתו של ביאליק, מכיון שהגענו לענין... הרי בלבי הסכמתי לו גם אז, וכי תשאלני, למה התנגדתי? ואשיבך, כי ידעתי את המכשולים הרבים בדרכנו. אבל עכשיו, מכיון שהענין הולך ומסתדר...

— חכה, חכה. עדיין אינו מסתדר — צחק טשרניחובסקי — עוד אין אבן יודעים, כיצד אלה שם, ישקיפו על כל הענין... הם שם עוד שוקטים על שמריהם. אינם יודעים מה שאנו מכינים להם כאן, בפנה זו.

— אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה — הוסיף פרישמאן להתלוצץ, הוציא מחדש את הסיגרה שלו מכיס, הביט אל טשרניחובסקי בתחנונים, כמבקש רשות לעשון: נו, כעת אני צריך קצת אש. האפשר להמשיך לעשן?

וטשרניחובסקי החל מסלסל בשפמו והוסיף להתרגש:

— עשן לך כאות נפשך! סוף כל סוף, הרי זה לא כל כך חשוב, אם תעשן. אך אני אומר לך, שאם אלה לא יבואו לעזרתנו, יהיה עלינו להפוך עולמות. אסור לדחות את הדבר. אם שעת כושר זו נחמיץ, דמנו בראשנו.

ברגע זה יצאו מתוך האולם שני בחורים־סדרנים. נגשו לבנות פרישמאן־טשרניחובסקי ואמרו בנעימה של מאלפים־מחנכים:

— שמע, רבותי, עוד תדחו את שיחתכם לפעם אחרת, ולא תצעקו דוקא בשעה שמדברים שם על דברים כל כך חשובים!

טשרניחובסקי קפץ כנשוך נחש:

— מה אמרתו חוזר על דבריך? אני רוצה לשמוע, טשרניחובסקי מדבר מה אמרתו זה עתה?

הבחור חזר על דבריו.

— לא דיו — התרגש טשרניחובסקי והרים את קצות שפמו אל על, סימן לקרב — אני רוצה לשמוע זאת עוד פעם.

הבחורים תמהו וחזרו יחד, כבובי טשינסקי וחובשינסקי, פעמים מספר על הערתם הקודמת.

אחז טשרניחובסקי בדשי בגדיהם והחל לצעוק:

— אתם חולים, חולים מסוכנים אתם. יש לרפא אתכם. דרוש לכם דוקטור!

—מה אדוני מדבר, הוא עצמו חולה, בריאים אנו, בריאים—צעקו שני הבחורים כאחד.

— לא, אומרים לכם, כי חולים אתם ומחלתכם מסוכנת. והנורא שבדבר, שאינכם יודעים זאת כלל. לדחותו אסור לדחות זאת אפילו ליום אחד, אני יודע מה זאת, כשדוחים את הריפוי. המחלה תתפתח ולא תהיה לכם תרופה. היודעים אתם, יקירי, מי הוא המדבר אליכם?

— לא חשוב מי הוא המדבר. יהא זה אפילו קרנסקי בכבודו ובעצמו. אתם מפריעים לנו, בפשטות. שם, בתוך האולם מדברמי האקטיביסטים. מדיינים בגדוד עברי, בצבא לאומי ובעוד דברים, העומדים ברומו של עולמנו. ואתם יושבים כאן מן הצד ועוסקים בדברים של מה בכך.

— גדודים אחרים נוצרים לנו עתה. גדודים של תרבות עברית. דור צעיר יש לחנך. אני אומר לכם זאת, אני — שאול טשרניחובסקי.

הבריקו עיניהם של שני הבחורים ויפרצו יחדיו:

— אנו מבקשים אלף סליחות. האומנם זכינו לדבר עם משוררנו הגדול שאול טשרניחובסקי? ובכן אנו עומדים כעת „נוכח פסל אפולו"? ולמה זה לא יעלה אדוני על הבמה ולא יגיד להם שם מה שהגיד לנו כאן? הרי אתה לימדתנו:

— עלה ורשו!

פרישמאן החל שוב לזמום את הגרגן שלו, והחיוך הספקני שב אל קצה שפמו:

— שחקי, שחקי על החלומות, זו אני החולם שח...

— ראה אתה, פרישמאן, העם אתנו, כאשר אמרתי. עוד תראה, כי עשה נעשה וגם נצליח, ובימי ובימיך יושע ישראל במובן התרבות העברית ועוד נראה בחת בדור הצעיר שלנו.

נתקלו בי עיני פרישמאן ואמר:

— והתיאטרון העברי שכחנו לגמרי. הרי יש לתכן תכנית גם לתיאטרון העברי. העם ידרוש, מלבד לחם, גם חזון...

כל אותה שעה הפשתי את האופיציר הרוסי בעל הפנים הזרים, והנה ראיתי איש יהודי חביב ויקר עומד לפני. יהודי המתרגש ודואג לגורל תרבות עמו.

מני אז נזדמן לי להפגש אתו פעמים רבות בארץ ישראל וגם בגולה. לא כאן המקום, במאמר יובל קצר, לעמוד על אפיו ועל אישיותו רבת־הגוונים. הרבה כבר נכתב עליו, ועוד הרבה יכתבו עליו. אבל אני רציתי כאן רק למסור רושם ראשון של פגישתנו הראשונה.